

Koncertekről

Január 5-én Bach: h-moll miséje szerepelt a **Magyar Rádió Énekkara és Szimfonikus Zenekara** Oratórium-bérleti sorozata 3. koncertjének műsorán. Vashegyi György vezényelt, szólistaként Béres Juditot, Kiss Noémit, Németh Juditot, Megyesi Zoltánt és Hámori Szabolcsot hallhattuk.

A h-moll mise: fogalom a komolyzene kedvelői számára. Generációk nőttek fel úgy, hogy nemcsak zeneszerzői csúcsteljesítménynek, de a művészeti alkotások egyik monumentális produktumaként tartották számon. Nos, ez a „monumentalitás” időközben átértékelődött. Az egész estét betöltő program ugyanis – hála a korabeli praxis megannyi konkrét adatát feltérképező kutatásnak – az eredetileg rendelkezésre álló apparátust felidéző előadói létszámnak köszönhetően olyan hangzást kínál, amely nem „nyomja agyon” a hallgatót, nem nehezedik rá, hanem inkább csak időben érezteti a mondanivaló és a mondandó jelentőségét.

Tehát, nem súlyos, hanem „csupán” fajsúlyos hallgatnivalót kínál az interpretáció.

Vashegyi György neve megbízható áruvédjegynek bizonyul; lehet tudni, hogy végiggondolt előadásnak lehetünk tanúi – s ezen még az sem módosít érdemben, ha bizony, még jónéhány próba szükséges lett volna (mint ebben az esetben is).

Az országos együttesek élvonalához tartozó előadógárda ezúttal már-már kamara-létszámmal képviseltette magát, s ez mindenképp előnyére vált a hangzásnak. Aki részt vettek a mű megszólaltatásában, felelősségteljesen tették azt. Ennek megfelelően érzékeny volt a halk, és koncentrált a hangos dinamikai terület. Jót tett a redukált létszám atekintetben is – bár ez korántsem létszámfüggő –, hogy mindvégig gondosan artikulált-frazeált szólamokból alakult ki az összhangzás.

Az előadás legnagyobb élményét a kórus-tételek adták. Itt is az egyéni részvétel (felelősség) aktivitása jelentett minőségi többletet. Csodálatos evidenciaként csendültek fel az imitációs szakaszok csakúgy, mint a tömbszerű hangzások, s ha valaki nem nézte/látta az énekeseket, akkor is érezhette azt a – többnyire csak amatőr együttesekre jellemző – lelkesedést, amit

ez alkalommal az értékes kompozíció megszólaltatásának élménye váltott ki. A „jelenlét”, amit oly gyakran emlegetünk (s ami oly gyakran hiányzik!), ezúttal átél volt minden pillanatban – s ennek köszönhetően tudtunk belefeledkezni, már-már idő-érzetünk feladásával, a ciklikus mű egészébe.

Kevésbé tudtuk értékelni a szólista-választás szempontjait. Itt ugyanis óhatatlanul töréssel kellett számolni, amennyiben Németh Judit hangja-orgánuma hasonlíthatatlanul más minőséget képvisel, mint alkalmi partnereié. Az ő hangja: szólista-hang (rangját tekintve, nevezhetnénk kamaraénekesnek is), tónusa, volumene van – ugyanakkor mindazt tudja, amit a más környezetben bizonyosan értékelhető produkáló társai. A sajátos hangszín akár nyereség is lehet – amennyiben sikerül elfogadtatni a hallgatósággal; de ha csak mesterségesnek tarthatjuk (szemben a csodálatosan természetesnek ható kórusshoz képest), akkor korántsem tűnik nyereségnek. Ezúttal kevesnek bizonyult Kiss Noémi személyisége is, akinek pedig korábban már sok szép élményt köszönhattunk koncerteken csakúgy, mint (leginkább kisebb apparátust foglalkoztató) felvételeken. Nem tűnt szerencsésnek a férfi-énekesek kihangsúlyozott virtuozitása, főképp, amikor „rájátszottak” hangulatilag a hangjegyekbe foglaltakra. A páratlan metrum szinte önmagától képes táncos lüktetést sejtetni, nem kell már-már kackiásra fogalmazni a tónust.

A dirigens egy tömbből szándékozott formálni a tételek mindegyikét – már-már egysíkúnak is érezhettük volna, ha a hangszeres szólisták jóvoltából nem kel hangzó életre a hangszerelés megannyi csodája. A csoda azonban többször realitássá vált, amiben oroszlánrésze leginkább a timpanistának és a fuvolistának volt.

Monumentális művet hallhattunk – korántsem letaglózóan, ám olyan interpretációban, amelynek minden résztvevőjét ugyanaz a szándék vezettet: a remekmű mind teljesebb megszólaltatása. Él, lélegzett az előadás – és a hallgatóság számára lehetővé vált, hogy együtt-lélegezzen a művészekkel; s ily módon a közönség szinte közösséggé tudott átlényegülni a

„földközeli vallásosság” nagy pillanataiban.

*

Itáliai élmények nyomában – ezt a mottót is adhatnánk a **Nemzeti Filharmonikus Zenekar** január 13-i koncertjének, melynek műsorán Berlioz és R. Strauss egyaránt 16. opusz-számot viselő műve szerepelt. Két nagylélegzetű kompozíció – érdekes módon, az eredmény mégsem az utóbbi időben divatosá vált monstre-koncert, hanem „emberszabású” est. További dicséretes sajátossága a kiegyensúlyozottság – egyik rész sem volt aránytalanul fárasztóbb a másikkal. A Harold Itáliában brácsaszólóját a litvániai születésű, ám négyéves kora óta Ausztriában élő Julian Rachlin játszotta. Aki hallotta produkcióját, mostanában aligha lesz fogékony a brácsás-vicek iránt. Ismételten kiderült, hogy a brácsa olyan hegedű, amely „nagyobbat szól” és lefelé nagyobb a hangterjedelme. Hatásosnak tűnt a zárótételben a hangzástér megnövekedése, a pódiumon kívülről felcsendülő, emlékező-emlékeztető gesztussal.

A siker mégsem mondható kirobbanónak – azonban számításba kell vennünk, hogy e Berlioz-mű, bár rendszeresen felcsendül koncertek műsorán, korántsem tartozik a közönség-kedvencek közé. Mindenesetre, jól előkészítette a talajt a korai Richard Strauss mű, az Aus Italien fogadtatásához.

Mindkét kompozíció a programzene egyazon „ágához” tartozik; az olasz táj közvetve (Byron hőse által) vagy közvetlenül a komponista személyes reflexióinak hangokba öntéséhez kínál apropót. Korántsem várhatunk tehát „tájképet”, inkább földrajzilag behatárolt területtel kapcsolatos életérzéseket. A személyesség ugyanakkor sem Berlioznál, sem R. Straussnál nem jelent bensőségességet, inkább a személyiség megnyilatkozását. Személyes jellegzetességként könyvelhetjük el a nagyzenekari hangzáslehetőségek kihasználásának a vágyát, tehát mintegy a hangzásfelület megnövekedését. A nagy méretű ábrázolás elsődleges sajátossága ezúttal a könnyű áttekinthetőség, a világos kontúrok alkalmazása – s természetesen mindkét szerző él a hangszerelésből adódó sajátos színek gazdag változatosságával.

A színáryalatok adagolása, keverése elsődlegesen karmesteri feladat (kivételezett helyzetben van, hiszen reális arányai-ban szinte csak ő hallja a megszülető hang-zás egészét), az arányosság érdekében a dinamikával kell törődnie. Kocsis Zoltán emellett megannyi karaktert is plasztikusan kért mozdulataival, s legtöbbjükét valóban meg is kapta, elsősorban a szólisztikus hangszerektől. A tételek, s a belőlük fel-épülő mű kidolgozott volt – legfeljebb időnként a hangképzés intenzitását keve-selltük (elsősorban a halkabb dinamikai szakaszokban), főként a mélyvonósoknál. A nagyobb – egyenletes faktúrájú – felület talán azt a képzetet kelti a játékosokban, hogy az egyenletes tónus érdekében nem kell személyességük teljes intenzitásával résztvenniük a folyamatban. Pedig épp ellenkezőleg; a jelenlévetség megakasztja a folyamatot, s feljogosítja a hallgatót, hogy figyelme elkalandozhasson.

A gyakran hangoztatott „kortársunk a ze-netörténet” mondás, mely arra utal, hogy napjaink zenekedvelőjének mintegy ezer év zenei termése áll rendelkezésére. Ter-mészetes, ha „történetietlenül” hallgatjuk a műveket. Ezért fordulhat elő, hogy nem ér-tékeljük egyes kompozíciókban azt, ami a keletkezésük korában érdekességük-újdonságuk, sajátos értékük volt. Amikor például maximum jólnevelten hallgatjuk e műveket, aligha gondolunk arra, hogy a nagy apparátus, a hangszerelés megannyi ötlete annakidején különlegesség volt. Az általunk ismert (jobbára későbbi) darabok emlékével fülünkben, érdemes időnként belegendolni, mikor készültek a kompozí-ciók. Persze nem árt, ha mindezzel az előadók is tisztában vannak. Értő lelkesedésük feltétlenül inspirálóan hat a közön-ségre.

*

Január 14-én Beethoven: Missa solem-nisének tapsolhatott a Zeneakadémia nagy-termének közönsége. Korondi Anna, Né-meth Judit, Mukk József és Bátor Tamás, valamint a **Nemzeti Énekkar énekelt a Miskolci Szimfonikus** Zenekar társaságá-ban, Antal Mátyás vezényletével. Ez a szereplők listája, a produkció során azon-ban érdekesen alakultak az „erővonalak”. Az egyébként ének- és zenekarok élén egy-aránt otthonos Antal Mátyás ezúttal érthe-tetlenül nagy figyelmet szentelt – a többiek rovására – a kórusnak. Tehát, annak az együttesnek, amellyel rendszeresen együtt-dolgozik, amellyel amúgyis „félszavakból” is kell, hogy megértsék egymást, miközben

a többiek szinte öntevékenységre lettek kárhóztatva. Értékelhető ez annak az elis-merésnek a gesztusaként is, miszerint ma-radéktalanul megbízik a hangszeresekben – de ilyesmi legfeljebb csak papíron lehet igaz. Nagylétszámú zenekar esetében az egyes játékosok (legyenek szólisztikus szituációban vagy nagylétszámú szólam tag-jai) saját helyükről, az előadás folyamatá-ban aligha érzékelik reálisan az arányokat. Bármely dinamikai előírás követelménye „sávosan” valósítható meg; az adott szitu-ációban egymástól eltérő hangerőket is tu-dunk hasonlóan hallani, s ennek az ellen-kezője is igaz: az abszolút hangerőt befolyásolja a hangzó környezete.

A Miskolci Szimfonikus Zenekar elis-merésre méltó felkészültséggel játszott; ér-zékeny irányítással, ami a mindenkor fel-csendülő hangzásra (annak célszerű módosítására) vonatkozik, hasonlíthatatlan arányosabb hangzást lehetett volna életre hívni. Panaszra egyébként így sem lehet okunk; karakterek sokaságát hallottuk a jól felépített részletekben, tételekben. De plasztikusabban vonatkoztak volna egy-másra a szólamok, ha – a fent taglalt re-latív-hangerőhallás következtében – a dal-lam-kíséret arányainak kialakításában partnerük a karmester. A dirigenseket érheti az a vád, hogy „szájbarágósan” irányítják játékosait, mintegy megfosztva őket a formálással járó aktivitás örömetől – ebben az esetben, éppen, mivel több mint korrekt szólamtudással érkeztek, ettől korántsem kellett volna tartani.

Nem lehetett panaszunk a szólistákra sem, akiknek hangja színben-tónusban, szólamtudása pedig minőségben harmoni-zált, jóllehet sokáig emlékezetes pillana-tokkal csak ritkán ajándékozták meg hall-gatóikat. Megrendítően hatott például a szokatlanul személyes indulatoktól átfűtött invokáció az Agnus Dei kezdetén (a tétel befejezése kicsit erőltetettnek tűnt). A „szívhezszóló” jelzőt a koncertmester által megszólaltatott szólisztikus fordulatoknak tartogatom, a Benedictus tételben. Remél-hetőleg a zenekar többi hegedűse (vonósa) nem vesztette el fogékonyságát a finom raj-zolatú, bármilyen dinamikával magvasan megszólaltatott fordulatokból építkező szó-lam iránt, s az mindenkor inspirálóan hat a muzsikustársakra. Kár lenne, ha érzéketle-nül élnének ilyen természeti tüneményhez hasonlítható hangzás közelségében – pusztán megszokásból.

A Nemzeti Énekkar viszont megszolgál-ta a dirigens extra figyelmét; odaadással

énekelt, anélkül, hogy a monumentalitással mint mennyiséggel akarta volna lehenge-relni hallgatóságát.

Az interpretációt dicséri, hogy a szünet nélküli előadást mindvégig figyelemmel lehetett követni, anélkül, hogy a koncentrá-ció szellemileg megerőltető lett volna.

*

A MÁV Szimfonikus Zenekar Erdélyi Miklós-bérletének 4. koncertjére január 19-én került sor. Dirigensként a cseh Milos Formáčeket köszönthettük, aki elsősorban Dvořák: VII. szimfóniájának tolmácsaként keltett várakozást. A műsor első részének műsorán Beethoven két ismert műve szere-pelt, a Coriolan-nyitány és a Hármasszertény.

A nyitány csalódást okozott azok számá-ra, akik az élő előadástól valami személye-set (netán elementárisan személyeset) vár-nak. Csakhamar kiderült: rutin-feladat e mű megszólaltatása a zenekarnak, s dirigá-lása a karmesternek. Az interpretáció nem szólt többről, mint annak jóleső nyugtázá-sáról, hogy az elképzelések nagy vonalak-ban hasonlóak. Tehát, a karmester meg-elégedett szándékaiból annyinak a megvalósításával, amennyit a zenekar rea-lizált, a játékosok pedig nem vártak semmi újat (többet) a karmestertől. Békés együttműködésük eredményeképp töb-bé-kevésbé világos körvonalakkal szólt meg a mű, néha pontatlan, máskor bizony-talankodó együtt-indulásokkal, de mindig csakhamar összerázódva. A hangulatok-karakterek – mint Beethoven zenéjében általában – szinte maguktól megszólaltak, az interpretáció erénye a széles dinamikai skála volt. Igaz, ezen belül érdemes lett volna finomítani az arányokat.

A Hármasszertény érdekességét az adta, hogy szólistaként három koreai lépett fel: Julius-Jeong Won Kim, Bon-Jiu Koo és Young-Chang Cho. Ezesetben (érthetően) az előadó-apparátus együtt-tartására kon-centrált leginkább a dirigens. Nem sok vá-lasztása volt – az adott szólista-anyag birto-kában módosításra-változtatásra kevés esély látszott. Köztudott: Beethoven e művet kedves tanítványa, Rudolf főherceg számá-ra komponálta, így nem véletlen, hogy a zongoraszólam oly módon briliáns, hogy nélkülözi a különösebb technikai nehézsé-geket. Julius-Jeong Won Kim úgy játszotta e szólamát, hogy annak szépsége erőtelje-sen érvényesült. Nyilvánvalóan nem jelen-tett számára semmiféle problémát – az ér-zékeny billentésen és a biztos formáláson

túl érzékeny kamaramuzsikusknak is bizonyult, partnerei rovására sohasem helyezte előtérbe a szólamát. A gordonkaművész Young-Chang Cho játékán mindenfajta szempontból érződött a pódium-rutin; alkalmazkodóképessége és biztos formálása többet nyomott a latba, mint az időnkénti – talán a „rutin” számlájára írható – jelenlét nélküli játék, mely a figyelem hiányát többek között épp azzal leplezte le, hogy a zeneileg érzékeny dallamfordulatoknál apró intonációs pontatlanságokat észlelhettünk. Igazi hiányérzetet azonban a hegedűs Bon-Jiu Koo okozott, aki még csak szólóalkatnak sem bizonyult. Hangszerének hangja nemcsak dinamikailag tűnt általában kevésnek, hanem hiányzott belőle az az intenzitás is, amellyel kisebb-nagyobb együttesek primáriusának is rendelkezni kell. Ráadásul nehéz lett volna egyértelműen és határozottan eldönteni, hogy mikor vezethető vissza technikai bizonytalanságra a visszafogott tónus. Borult tehát az egyensúly – pontosabban, borult volna, ha nincsenek ennek az interpretációnak előzményei, hangzó emlékképek, amelyek időről-időre átsegítik a hallgatót a kritikus pontokon, lehetővé téve, hogy ne csak azt hallja, ami valóban megszólal, hanem a felidéződő korábbi élmények háttére elé kerüljön egy további réteg; olyan zenei szövet, amely néha színével, máskor tónusával érezteti jelenlétét. Nyilvánvaló: a taps nem a tartalom és a kivitelezés pontszámai összegének felelt meg. Megint tapasztalhattuk: a vendégművész gyakran „zsákbamacska” – a zongorista megismerése viszont egyértelmű nyereség volt.

Dvořák nálunk viszonylag ritkán játszott VII. szimfóniájával sokan bizonyára most ismerkedtek; készségesen elhisszük a dirigensnek, hogy anyanyelvi szinten akarja hallani Dvořák zenéjét. Módosult a zenekar összetétele, létszáma – s ebben a nepe-sebb közegben mintha kulminálódott volna

a műgond és az ügyszeretet, lendületes előadásban csendült fel a mű. A ráadás (Brahms magyar tánca) afféle hab a tortán, kinek-kinek szíve joga, hogy habbal vagy hab nélkül kedvelje a desszertet.

*

Rossz hírekkel kezdődött, majd szép hangokkal folytatódott január 23-án a Zeneakadémián a Budafoki **Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar** Universitas-bérletének 4. estje. Aldo Ceccato helyett Roberto Paternostro állt az együttes élére – s bizonyára a karmester-változással (is) összefügg a program módosulása. Hiába vártuk tehát Ligeti: Atmospheres-jét, helyette meg kellett elégednünk Schubert: Rosamunda kísérőzenéjének nyitányával. Borult tehát a koncepció; a folytatás, Sztravinszkij: A tűzmadár – szvitje másik korra stílusra nyitott ablakot, majd szünet után visszatértünk a bécsi klasszikához, Beethoven: III. szimfóniájával.

Roberto Paternostróról első benyomásként azt állapíthattuk meg, hogy remek betanító karmester. Igényes, és alapos-precíz kottaolvasást vár el muzsikusaitól. Nem elégszik meg az intonáció és a ritmika perfekciójával, hanem az artikulációs jeleket is fontosnak tartja. A Schubert-nyitányban akkor is élveztük a minuciózus kidolgozottságot, ha némely hangsúlyt, effektust különösebb meggyőződés nélkül valószínűsített meg a játékosok. Mintha néha akcentussal beszéltek volna a schuberti nyelvet – de mindvégig élő-eleven hangzást hoztak létre. Külön említésre méltó a folyamatok végigvezetése; egy-egy szólámon belül minden frázisnak volt eleje és vége (ráadásul, közben fontos történések zajlottak), a fordulatok összekapcsolódtak, s ekképp szerves összehatás jött létre. Ez az aprólékos munka még inkább kamatozott a Sztravinszkij-mű esetében, ahol a hangszerelés

megannyi színe, árnyalata pasztikusán érvényesült. A folyamat-jelleggel összefügg, hogy a dinamikai kidolgozottság is értő kottaolvasásról tanúskodott; egy-egy előadói utasítás más-más szituációban eltérő hangzást eredményezett. Széles skálát járt be a hangerő; s bizony, aki passzív zenehallgatóként elmélázott, egy-egy váratlan-erős effektus hatására ijedten rezzenhetett össze! De érdemes volt aktívan követni a zenei eseményeket. Paternostro akár kotta nélkül, akár kottából dirigál, mindig konkrét elképzelések megvalósítására törekszik. Hihetetlen energiával vesz részt a művek hangzó életre keltésében; a pregnánsan karakterizált ritmikus profil érdekében „végigmondja” a zenei váz ritmusát – s bizony, ez néha zavarja a hallgatót. Lehet, hogy lelkesítő hozzáállásával maximumot tud kihozni a zenekari játékosokból – de ilyesfajta „segítség” korántsem lett volna szükség. Amikor már magával ragadta a lendület az előadókat, felesleges – addig pedig a hagyományos vezénylési eszközökkel, kifejező mozdulatokkal lehet kommunikálni velük a pódiumon. Mindenesetre, a karmester intenzív jelenléte nem engedélyezett semmiféle „üresjáratot”, s az aktív figyelem mindenki számára gyümölcsöző lett: áttetsző-tiszta hangzások születtek, amelyen belül a saját funkcióját töltötte be valamennyi szóló.

És szolgáltatassunk igazságot a hallgatósnak is. Most nem éreztük magunkat tudógondozó intézetben; pissenés is alig hallatszott a tételek során (a tételszünetekben azért feloldásra került a nagyfokú koncentráció). Visszajelzés lehetett ez az előadóknak; hallhatóan figyelemmel honorálták a szép teljesítményt. Érdemes tehát teljes odaadással játszani, hiszen akkor ki-ki megtapasztalhatja a zene hatását, s nagyobb valószínűséggel tud élményt szerezni a közönségnek is.

Fittler Katalin

Lemezekről

Inspiráció – a Pannon Filharmonikusok – Pécs Bartók-albumáról

Két Bartók-egyfelvonásost, A fából faragott királyfi balett és A csodálatos mandarin pantomim zenéjét örököltette meg elsőként legújabb zeneigazgató-karmestere, Hamar Zsolt vezényletével a 2004. január 1-je óta ezzel az új névvel szereplő zenekar.

Már a műsorválasztásért is elismeréssel tartozunk; olyan korban, amikor a hangfelvétel-készítő cégek (jogosan!) az eladhatóság érdekében korántsem elsődlegesen az érték-orientáció által vezérelve tervezik kiadványaikat, örömmel vesszük tudomásul, hogy nem halt ki a legnemesebb értelemben vett vállalkozószellem a muzsikusból. Könnyű megoldás lett volna arra hivatkozni, hogy e korszakos jelentőségű

kompozíciókból megannyi felvétel áll rendelkezésre, s bármi mással jelentkezni. De valljuk meg, hihetetlen arrogancia szükséges ahhoz, hogy az új felvételt elsősorban arra használjuk, hogy besoroljuk a korábbiak közé. Hiszen a zenélésnek, s a zenehallgatásnak korántsem valamiféle lista kialakítása a célja. Sőt! A történeti zenék sajátossága, hogy megannyi interpretációban élnek, amelyeknek jelentős jelzés-érték